

**УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ І НАУКИ
ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ**

**КОМУНАЛЬНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ЧЕРКАСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ
ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ»**

ПРАВОВА СОЦІАЛІЗАЦІЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

(Програма курсу за вибором для учнів 10-11 класу.
На допомогу класним керівникам, керівникам гуртків)

Укладач: Розіна Надія Вікторівна,
методист лабораторії
розвитку освіти та педагогічних
інновацій КНЗ «Черкаський обласний
інститут післядипломної
освіти педагогічних працівників»,
кандидат педагогічних наук

ЧЕРКАСИ
2018

Затверджено на засіданні Вченої ради інституту.
Протокол № 1 від 10 січня 2018 року

Розіна Н.В. Правова соціалізація учнівської молоді. Програма курсу за вибором. На допомогу керівникам гуртків та класним керівникам закладів освіти. Черкаси : КНЗ «ЧОПОПП ЧОР», 2018. – 26 с.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Руденко І.М., доцент кафедри психології КНЗ «ЧОПОПП ЧОР», кандидат психологічних наук

Чиркова С.І., Методист лабораторії розвитку освіти та педагогічних інновацій КНЗ «ЧОПОПП ЧОР»

Основні завдання програми курсу за вибором «Правова соціалізація учнівської молоді» спрямовані на певну переорієнтацію у правовому світогляді учнів 10-11 класів, яка б охоплювала систему поглядів на права і основні свободи людини, а також відповідну життєву позицію, ціннісні орієнтири, переконання.

Програма курсу за вибором містить план, методичне забезпечення, список джерел та додатки для підготовки заходів із правової соціалізації учнів.

Програма курсу «Правова соціалізація учнівської молоді» адресована керівникам гурткової роботи, класним керівникам закладів освіти.

ЗМІСТ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА.....	4
НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН.....	6
ЗМІСТ ЗАХОДІВ ІЗ ПРАВОВОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ УЧНІВ.....	7
ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ.....	9
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	12
ДОДАТКИ.....	15

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Сучасні умови існування людини зумовлюють тісний зв'язок навчання з життям. Навчально-виховний процес має бути спрямований на таке засвоєння змісту матеріалу, щоб учень на основі застосування знань набув певних компетентностей для розв'язання життєвих чи професійних проблем, був здатним до життя у суспільстві, що швидко змінюється, готувати людину, органічно адаптовану до життя у світі багатоманітних зв'язків.

Дослідження останніх років І. Беха, І. Тараненко та ін. свідчать, що на сьогоднішній день все більш помітним стає відчуженість учнів: а) від держави (низький рівень громадянської самосвідомості, втрата патріотичних почуттів, агресивність, екстремістські настрої); б) від освітнього закладу (втрата інтересу до навчання); в) від колективу (послаблення громадянської активності); г) від сім'ї (складні взаємовідносини з батьками); д) від самого себе (деформація громадянської свідомості).

Створення навчальної програми курсу «Правова соціалізація учнівської молоді» для учнів 10-11 класів обумовлено необхідністю сприяти не тільки засвоєнню правових норм, а й допомогти виробити активну позицію стосовно цих норм, сформуванню позитивне ставлення до правових інститутів та установ; сприяти подоланню правового нігілізму, антиморальних, антисуспільних поглядів, протиправної поведінки неповнолітніх, запобігання випадків свавілля та насильства над неповнолітніми.

Програма курсу розроблена відповідно до вимог Національної програми правової освіти населення, Концепції громадянського виховання особистості (2000), Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2009-2015рр., що передбачає створення необхідних умов для набуття та використання учнями соціально-правових знань і навичок у їх застосуванні, забезпеченні доступу до джерел правової інформації.

Програма курсу за вибором призначена для учнів 10-11 класів та побудована на основі базових цінностей громадянської і загальнолюдської культури, охоплює весь освітній процес, ґрунтується на свободі вибору мети життєдіяльності та поєднує інтереси особистості, суспільства і держави.

Мета програми курсу – формування компетентної особистості учнів, здатних застосовувати знання, уміння, соціально-правовий досвід відповідно до ситуації; розвивати в них почуття гідності, усвідомлення своїх прав і обов'язків, взаємозв'язку реалізації прав із суспільною системою, в якій вона живе.

Основні завдання програми курсу «Правова соціалізація учнівської молоді» полягають у формуванні таких компетентностей:

- 1) пізнавальної** – забезпечує поглиблення правових знань і використання їх для реалізації та захисту своїх прав; усвідомлення учнем прямого зв'язку між правовими знаннями та суспільними відносинами, розуміння системи загальнолюдських стандартів з прав людини;
- 2) практичної** – сприяє оволодінню навичками:

- як діяти в життєвих ситуаціях відповідно до соціальних норм (зокрема норм права) і положень законів;
- як застосовувати технології трансформації та конструктивного розв'язання конфліктів, досягнення консенсусу, брати на себе відповідальність за прийняті рішення та їх виконання;
- як робити вибір – виконувати соціальні ролі (громадянин, споживач, працівник, член колективу, сім'ї та суспільства тощо);
- як протистояти впливу колективу; як діяти відповідно до моральних правил, що впливають з визнання природності прав і свобод людини;

3) творчої – забезпечує формування творчих здібностей вихованців у процесі оволодіння комунікативними вміннями, розвиток естетичних почуттів, мотивація поведінки в побуті та в суспільстві.

4) соціальної – сприяє розвитку в учнів розуміння цінності власної особистості і цінності інших людей, впевненості у собі, своїх учинках та взаємовідносинах з іншими, терпимості й толерантності по відношенню до інших, власного почуття свободи; мотиваційної сфери, життєвих цілей та планів на майбутнє.

Програма курсу за вибором містить тематику виховних годин: Конфлікти та їх розв'язання. Формуємо навички ефективного спілкування. Соціальні права людини. Волонтерство. Місцеве та учнівське самоврядування. **Визначені форми роботи з учнями:** лекторії на правову тематику, зустрічі з правознавцями, представниками правоохоронних органів, правові тижні, екскурсії, конкурси, виставки, засідання ради профілактики правопорушень, робота з батьками, тренінги на правову тематику, перегляд фільмів з правової тематики, екскурсії до шкільної та міської бібліотеки, конкурси стіннівок.

Беручи участь у заходах з правової соціалізації учні застосовують набуті знання, уміння, соціально-правовий досвід відповідно до ситуації; розвивають почуття гідності, усвідомлюють свої права і обов'язки. Участь у практикумах, прес-конференціях, диспутах, семінарах, правових лекторіях сприяє виробленню відповідної життєвої позиції, формує ціннісні орієнтири, ідеали, переконання.

Випуск стінних газет, перегляд фільмів із правової тематики поглиблює знання учнів з питань дотримання законності та правопорядку, сприяють розвитку почуття відповідальності за свої вчинки. Також учні відвідують бібліотеку, де ознайомлюються з новинками юридичної літератури, оглядають зразки періодичної преси, що допомагає їм усвідомити необхідність володіння правовими знаннями для реалізації та захисту своїх прав.

Формами контролю за результативністю проведених заходів є опитування, виставки, презентації.

Пропоновані заходи з правової соціалізації допоможуть учням у засвоєнні права та його елементів у такий спосіб, щоб вони мали сенс для них самих й увійшли до їх власного світогляду, стали необхідним елементом культури як способу людського життя.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН**(10-11 кл.).**

	Розділи, теми	Кількість годин		
		Теорет. заняття	Практ. заняття	Усього
I. ВИХОВНІ ГОДИНИ (9 год.)				
	Конфлікт		2	2
	Формуємо навички ефективного спілкування		2	2
	Волонтерство	1		1
	Місцеве та учнівське самоврядування	1	1	2
	Соціальні права людини	1	1	2
II. ПОЗАНАВЧАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ (25 год.)				
	Лекторії на соціально-правову тематику	2		2
	Перегляд фільмів		2	2
	Виставки		3	3
	Відвідування дитячої кімнати кримінальної поліції		2	2
	Участь у засіданнях ради профілактики правопорушень		2	2
	Участь у проектах соціально-правової тематики. Волонтерські акції. Культурно-мистецькі акції		12	12
	Зустрічі з представниками соціальних служб		2	2
				Всього 34 год.

ЗМІСТ ЗАХОДІВ ІЗ ПРАВОВОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ УЧНІВ

І. ВИХОВНІ ГОДИНИ

Конфлікт.

Поняття конфлікту. Позитивна і негативна роль конфліктів в життя людини. Різні стратегії розв'язання конфліктів Правила поведження в конфліктній ситуації. Правила виходу з конфліктної ситуації.

Формуємо навички ефективного спілкування.

Фактори спілкування. Бар'єри, які заважають ефективному спілкуванню. Типи слухання. Жести у спілкуванні. Невербальне спілкування.

Волонтерство.

Історія зародження волонтерства в Україні та світі. Державна політика у сфері волонтерської діяльності. Критерії волонтерської діяльності. Головні напрямки та можливі форми роботи волонтерів. Волонтерські акції.

Місцеве та учнівське самоврядування.

Складові системи органів місцевого самоврядування. Компетенції органів місцевого самоврядування. Функції та завдання учнівського самоврядування.

Соціальні права людини.

Соціальні права людини в Конституції України. Мотивація праці.

ІІ. ПОЗАНАВЧАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Лекторії на соціально-правову тематику:

«Протидія насильству в сім'ї»;

«Закон і ми»;

«Підлітки і вулиця – правові питання»;

«Я серед людей – ступінь свободи»;

«Самостійно жити – закон шанувати»;

«Негативний вплив алкоголю на організм дитини»;

«Прав без обов'язків не буває».

«Спілкуємося з міліціонером»;

«Відчиніть – міліція!»

Перегляд фільмів:

«Запобігання торгівлі людьми».

«На захисті прав дітей».

Виставки:

Виставка-диспут «Читацькі вподобання моєї родини»

Фотовиставка «Ось така моя родина...»

Виставка архівних документів:

«Пізнай свій рідний край»;

«Моє село в минулому і сьогодні»

Виставка юридичної літератури.

Виставки стіннівок. Оформлення куточка з прав учнів:

Огляд новин кримінальної поліції;

Попередження правопорушення

Культурно-мистецькі новини мого краю

Моя родина

Відвідування дитячої кімнати кримінальної поліції:

Організація надання правової та психологічної допомоги дітям, які є потерпілими в кримінальному провадженні чи стали свідками кримінального правопорушення.

Засідання ради профілактики правопорушень:

1. «Про стан виховної роботи з учнями, що потребують особливої уваги».

2. «Залучення органів учнівського самоврядування до профілактичної роботи».

Участь в проєктах на соціально-правову тематику, культурно-мистецьких волонтерських акціях, виставках творів декоративно-вжиткового мистецтва.

Зустрічі з представниками соціальних служб:

Форми прояву насильства та механізми юридичного захисту постраждалих від насильства в сім'ї.

Соціальна взаємодія в контексті протидії насильства в сім'ї.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Назва теми	Вимоги до рівня досягнень учнів	Форма демонстрації досягнень учнів
ВИХОВНІ ГОДИНИ		
Конфлікти та їх розв'язання	<p>Учні мають знати і розуміти позитивні та негативні сторони конфлікту</p> <p>Учні мають вміти і застосовувати на практиці різні стратегії розв'язання конфліктів; успішно взаємодіяти з іншими в суспільстві</p> <p>В учнів мають сформуватися навички упевненої поведінки в стресогенних ситуаціях</p>	<p>1. Практикум «Зигзаг»; «Мої дії в конфлікті».</p> <p>2. Рольова гра «Подолання конфліктних ситуацій учнів».</p> <p>3. Тест «Чи конфліктна Ви людина?»</p> <p>4. Робота з таблицею «Конфлікт – це ...»</p>
Формуємо навички ефективного спілкування	<p>Учні мають знати і розуміти механізми створення неефективної комунікації</p> <p>Учні мають вміти і застосовувати на практиці навички ефективного спілкування</p> <p>Учні мають набути досвід толерантного та безконфліктного спілкування в колективі</p>	<p>Вправи: «Поспілкуємося»; «Розіграй ситуацію»; «Вислухай – поверни»; «Подолай страх».</p> <p>Психологічний практикум «Я-послання».</p> <p>Інсценізація вправи «Телефон».</p> <p>Тест комунікативних умінь</p>
Місцеве та учнівське самоврядування	<p>Учні мають знати і розуміти функції органів місцевого самоврядування;</p> <p>Учні мають вміти і застосовувати на практиці навички активного громадянина</p> <p>В учнів мають сформуватися відповідальне ставлення до громадських обов'язків</p>	<p>1. Участь у прес-конференції «Роль місцевого самоврядування у житті мого села, міста» (Зустріч з представниками органів місцевої влади та молодіжних організацій).</p> <p>2. Диспут «Активна громадянська позиція. Чи можливо її мати?».</p> <p>3. Створення «міністерства захисту прав учнів» в учнівському</p>

		самоврядуванні 4. Екскурсія до органів місцевого самоврядування
Соціальні права людини	Учні мають знати і розуміти власні соціальні права і економічні свободи громадян України Учні мають вміти і застосовувати на практиці навички в захисті економічних і соціальних прав відповідно до моральних правил поведінки; діяти в життєвих ситуаціях відповідно до соціальних норм (зокрема норм права) і положень законів В учнів має сформуватися адекватна самооцінка.	1. Вправи <ul style="list-style-type: none"> • «Хто є хто»; • «Рейтинги професій»; • «Хто захистить мої права?» 2. Практикум «Резюме або Візьміть мене на роботу». 3. Прес-конференція «Міжнародні та державні документи для захисту прав». 4. Вікторина «Чи можете ви назвати...».
Волонтерство	Учні мають знати і розуміти зарубіжний та вітчизняний досвід організації волонтерського руху Учні мають вміти і застосовувати на практиці різні засоби для розв'язання соціальних ситуацій В учнів мають сформуватися навички впевненої поведінки та почуття моральної відповідальності за власні дії	1. Заповнення анкети: «Які мотиви спонукають вас до участі у волонтерських програмах». 2. Написання звіту про участь у волонтерських акціях: «З любов'ю в серці»; «Доброта»; «За здоровий спосіб життя»; «Пам'ять»; «Я – українець»
Лекторії на соціально-правову тематику	Учні мають знати і розуміти власні права і обов'язки Учні мають вміти і застосовувати на практиці як діяти та приймати правильні рішення в протиправних ситуаціях В учнів мають сформуватися почуття	Участь учнів в обговоренні, диспуті на соціально-правову тематику

	самозбереження, безпеки	
Перегляд фільмів на правову тематику	Учні мають вміти і застосовувати на практиці дотримання законності та правопорядку В учнів мають сформуватися почуття відповідальності за свої вчинки	Перегляд фільмів з обговорення висвітлених у них проблем.
Екскурсія до шкільної, міської або районної бібліотеки	Учні мають знати і розуміти новинки юридичної літератури, періодичної преси В учнів мають сформуватися цінності сімейних традицій	Участь у підготовці та виставці літератури. Участь в підготовці та проведенні диспуту спільно з батьками. Участь в опитуванні місцевих мешканців щодо історії краю, збір архівних матеріалів міста, села, району.
Засідання ради профілактики правопорушень згідно затвердженої в школі	Учні мають знати правила поведінки в школі і розуміти їх. В учнів має сформуватися активна життєва позиція, відповідальне ставлення до власних вчинків	
Виставки стіннівок. Оформлення куточка з прав учнів	Учні мають знати і розуміти культурно-мистецькі новини свого краю В учнів має сформуватися відповідальність за власну поведінку, навички співпраці	
Відвідування дитячої кімнати кримінальної поліції	Учні мають знати і розуміти поняття адміністративних та кримінальних правопорушень. В учнів мають сформуватися навички правосвідомої поведінки.	
Участь в проектах, на соціально-правову правову тематику; волонтерських, культурно-мистецьких акціях	Учні мають знати і розуміти особливості участі в проектах та волонтерських акціях В учнів має сформуватися потреба до самореалізації та саморозвитку, бути успішними у мінливому світі.	
Зустрічі з представниками соціальних служб	Учні мають знати і розуміти підтримку соціальних служб в складних життєвих обставинах В учнів мають сформуватися почуття безпеки та впевненості в отриманні допомоги в складних життєвих обставинах	

ЛІТЕРАТУРА РЕКОМЕНДОВАНА ДЛЯ ПЕДАГОГІВ.

ТЕМА: КОНФЛІКТИ ТА ЇХ РОЗВ'ЯЗАННЯ

Література для підготовки:

1. Желіба О. Конфлікти : метод. реком. до викладання курсу «Людина і світ» (11 клас, Тема IV.) // Історія і суспільствознавство в школах України: теорія та методика навчання. – 2012. – № 9 (19). – С. 11.
2. Нагаєв В. М. Методика викладання у вищій школі : навч. посіб. / В. М. Нагаєв. – Київ : Центр уч. літ., 2007. – 232 с.
3. Конфліктні ситуації та шляхи їх розв'язання [Електронний ресурс]: [сайт]: Навчальні матеріали он-лайн. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1393051837291/psihologiya/konfliktni_situatsiyi_shlyahi_rozvyazannya
4. Психологическая помощь подростку в кризисных ситуациях: профилактика, технологии, консультирование, занятия, тренинги / авт.-сост. М.Ю. Михайлина, М.А. Павлова. – Волгоград : Учитель, 2009. – 207 с.

ТЕМА: ФОРМУЄМО НАВИЧКИ ЕФЕКТИВНОГО СПІЛКУВАННЯ

Література для підготовки:

1. Боровець О. Тренінг формування комунікативної компетентності підлітків./ О. Боровець / Зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / Гол. ред.: Мартинюк М.Т. – Умань: ПП Жовтий О.О., 2009. – №. 3. – С.29.
2. Вердербер Р., Вердербер К. Навички ефективного спілкування через засоби електронної комунікації // [Електронний ресурс]. – Психологія спілкування. - СПб.: ПРАЙМ-ЕВРОЗНАК. - 320 с. Режим доступу: <http://ibib.ltd.ua/psihologiya-obscheniya-spb-praym-evroznak-320.html>
3. Корольова А. В. Стратегії і тактики комунікативної поведінки учасників спілкування в ситуаціях конфлікту [Електронний ресурс] / Корольова Алла Валер'янівна // Studia Linguistica : зб. наук. пр. – К., 2008. – С. 48–53. – Режим доступу: http://philology.knu.ua/library/zagal/Studia_Linguistica_1/048_053.pdf

ТЕМА: МІСЦЕВЕ ТА УЧНІВСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ

Література для підготовки:

- Європейська хартія про участь молоді в муніципальному та регіональному житті. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://humanrightsinukraine.org.ua/wpcontent/uploads/2015/10/eu_charter_ukr.pdf
- Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні»; [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>

- Закон України «Про молодіжні та дитячі громадські організації» (від 01.12.1998 № 281-XIV); [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/281-14>
- Державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 2009-2015 роки [Електронний ресурс] : затверджена постановою Каб. Міністрів України від 28.01.2009 № 41 // Законодавство України / Верховна Рада України : [офіц. веб-портал]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/41-2009-%D0%BF>

ТЕМА: СОЦІАЛЬНІ ПРАВА ЛЮДИНИ.

Література для підготовки:

1. Конвенція про права дитини [Електронний ресурс]: редакція від 20.11.2014 р., підстава 995_160 // Верховна Рада України. – [офіц. веб-портал]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_021
2. Закон України «Про охорону дитинства» (ст. 5). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>
3. Про внесення змін до Закону України "Про органи і служби у справах неповнолітніх та спеціальні установи для неповнолітніх" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/864-14>
4. Закон України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» (ст. 13). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2558-14>
5. Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» (ст. 6). [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
6. Закони України «Про пенсійне забезпечення», «Про недержавне пенсійне страхування». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1057-15>
7. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти [Електронний ресурс] : затвердж. постановою Каб. Міністрів від 23 листоп. 2011 р. № 1392 // Законодавство України / Верховна Рада України : [офіц. веб-портал]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF>

ТЕМА: ВОЛОНТЕРСТВО.

Література для підготовки:

1. Закон України №2558 Про соціальну роботу з дітьми та молоддю [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dsmsu.gov.ua/index/ua/material/55>
2. Закон України Про волонтерську діяльність [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3236-17> Заголовок з екрану.
3. Закон України «Про благодійництво та благодійні організації» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kodeksy.com.ua/pro_blagodijnitstvo_ta_blagodijni_organizatsiyi.htm
5. Рудева Л.С. Сутність волонтерського руху як виду соціально-психологічної

роботи – Вісник психології і соціальної педагогіки [Електронний ресурс]: Збірник наук. праць / [Педагогічний інститут Київського університету імені Б. Грінченка](#), [Інститут психології і соціальної педагогіки Київського університету імені Б.Грінченка](#). – Випуск 4. – Київ, 2010. – Режим доступу до збірника: http://www.psyh.kiev.ua/Збірник_наук._праць._-_Випуск_4

4. Лях Т. Л. Методика організації волонтерських груп: навч. посіб. / Т. Л. Лях. – Київ : Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2010. – 160 с.

5. Янц Н. Д. Основи діяльності волонтерів. Курс лекцій / Н. Д. Янц. Переяслав-Хмельницький, 2009. – 119 с.

ЛЕКТОРІЇ НА СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВУ ТЕМАТИКУ

Література для підготовки.

1. Єрмоленко Д.О. Правова соціалізація молоді: окремі питання. [Електронний ресурс]. Актуальна юриспруденція : [сайт]. – Режим доступу: http://www.legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=433%3A220213-12&catid=60%3A10313&Itemid=75&lang=ru

2. Демчунь Л. Куріння. Зроби свій вибір на користь здоров'я / Л. Демчунь // Позакласний час. – 2007. – № 10. – С. 110-111.

3. **Колпаков В. К., Кузьменко О. В.** Адміністративне право України : Підручник. – Київ : Юрінком Інтер, 2003. 544 с.

4. Сизоненко І. Правова соціалізація особистості дитини як суб'єкта педагогічної взаємодії у соціально-культурному середовищі освітнього закладу // Педагогіка. – № 1. (12), 2014. С. 91-93.

5. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів кримінальної міліції у справах дітей [Електронний ресурс]. [Законодавство України] : [сайт]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0121-13>

6.

ВІДВІДУВАННЯ ДИТЯЧОЇ КІМНАТИ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Джерела для підготовки.

Закони України:

1. "Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей"
2. "Про міліцію"
3. "Про попередження насильства в сім'ї"
4. "Про державну таємницю"
5. "Про оперативно-розшукову діяльність"

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Д. Національна ідея в становленні громадянина-патріота України (програмно-виховний контекст) / І. Д. Бех, К. І. Чорна. – Київ : Ін-т проблем виховання НАПН України, 2014. – 48 с.
2. Бех І. Д. Особистість як мета сучасного виховання / І. Д. Бех // Матеріали VII Міжнародного фестивалю педагогічних інновацій / [упоряд. Назаренко Г. А.]. – у 2 т.– Черкаси, 2015. – Т. 1. – С. 9–12.
3. Завалевський Ю. І. Методичні рекомендації щодо змісту та оформлення навчальних програм з позашкільної освіти. Додаток до листа Інституту інноваційних технологій і змісту освіти 05.06.2013 р. № 14.1/10-1685
4. Закон України №2558 Про соціальну роботу з дітьми та молоддю [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dsmsu.gov.ua/index/ua/material/55>
5. Закон України Про волонтерську діяльність [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3236-17>
6. Закон України «Про благодійництво та благодійні організації» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kodeksy.com.ua/pro_blagodijniststvo_ta_blagodijni_organizatsiyi.htm
7. Єрмоленко Д.О. Правова соціалізація молоді: окремі питання. [Електронний ресурс]. Актуальна юриспруденція : [сайт]. – Режим доступу: http://www.legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=433%3A220213-12&catid=60%3A10313&Itemid=75&lang=ru
8. Рудєва Л.С. Сутність волонтерського руху як виду соціально-психологічної роботи – Вісник психології і соціальної педагогіки [Електронний ресурс] : Збірник наук. праць / [Педагогічний інститут Київського університету імені Б. Грінченка](http://www.psyh.kiev.ua/), [Інститут психології і соціальної педагогіки Київського університету імені Б.Грінченка](http://www.psyh.kiev.ua/). – Випуск 4. – Київ, 2010. – Режим доступу до збірника : http://www.psyh.kiev.ua/Збірник_наук._праць._-_Випуск_4
9. Розіна Н.В., формування соціально-правової компетентності майбутніх кваліфікованих робітників [Електронний ресурс]. – Режим доступу: osvita.ua/legislation/Ser_osv/4827
10. Лях Т. Л. Методика організації волонтерських груп: навч. посіб. / Т. Л. Лях. – Київ : Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2010. – 160 с.
11. Удод О. А. Про методичні рекомендації щодо змісту та оформлення навчальних програм з позашкільної освіти. [Електронний ресурс]. Освіта.ua : [сайт]. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/pozashk_osv/36878/
12. Обласна програма правової освіти населення на 2016-2020 роки, затверджена розпорядженням голови Кіровоградської державної адміністрації. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.kr-admin.gov.ua/Rozpor/Ua/2016/6.pdf>
13. Янц Н. Д. Основи діяльності волонтерів. Курс лекцій / Н. Д. Янц. Переяслав-Хмельницький, 2009. – 119 с.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Тест комунікативних умінь

(автор Л. Міхельсон).

Прочитайте опис кожної з ситуацій. Виберіть один варіант поведінки, найбільш характерний для вас.

Хтось говорить вам: «Мені подобається, що ви чудова людина».

Ви завжди в подібних ситуаціях відповідаєте:

- а) «Ну що ви ! Я звичайна людина»;
- б) з посмішкою: «Спасибі, я дійсно людина видатна»;
- в) «Дякую»;
- г) нічого не говорите і при цьому червонієте.

2. Хто-небудь робить вчинок, який, на вашу думку, є чудовим. У таких випадках ви зазвичай:

- а) робите вигляд, що вам байдуже, і при цьому:
- б) говорите: «Це було чудово, але я бачив результати цікавіші»;
- в) нічого не говорите;
- г) стверджуєте: «Я можу зробити набагато краще»;
- д) запевняєте: «Це дійсно чудово!».

3. Ви займаєтеся справою, яка вам подобається, і думаєте, що у вас виходить дуже добре, але хтось говорить: «Мені це не подобається!». Зазвичай у таких випадках ви відповідаєте:

- а) «Ви нічого не розумієте!»;
- б) «Я все ж таки думаю, що це заслуговує хорошої оцінки»;
- в) «Ви маєте рацію», хоча насправді не згодні з цим;
- г): «Я вважаю, що це вищий рівень. Ви не розумієтесь на цьому!»;
- д) відчуваєте себе скривдженим і нічого не відповідаєте.

4. Ви забули взяти з собою якийсь предмет, а думали, що принесли, і хтось каже: «Ви такий безтолковий! Ви забули б і свою голову, якби вона не була прикріплена до плечей». Зазвичай у відповідь ви говорите:

- а) «У всякому разі, я толковіший за вас!»;
- б) «Так, ви маєте рацію. Іноді я веду себе як тюхтій!»;
- в) «Якщо хтось безтолковий, то це ви»;
- г): «У всіх людей є недоліки. Я не заслуговую такої оцінки тільки за те, що забув щось»;
- д) нічого не кажете або взагалі ігноруєте цю заяву.

5. Хтось, з ким ви домовились зустрітися, запізнився на 30 хвилин, і це вас засмутило, причому ця людина не дає жодних пояснень своєму запізненню. У відповідь ви зазвичай говорите:

- а) «Я засмучений тим, що ви змусили мене стільки чекати»;
- б) «Я все думав, коли ви прийдете»;
- в) «Це був останній раз, коли я змусив себе чекати на вас»;
- г) нічого не говорите цій людині.

6. Вам потрібно, щоб хтось допоміг вам. Зазвичай у таких випадках:

- а) ви нікого ні про що не просите;
- б) говорите: «Ви повинні це зробити для мене»;
- в) говорите: «Чи не могли б ви зробити для мене одну річ?»;
- г) злегка натякаєте, що вам потрібна допомога цієї людини;
- д) говорите: «Я дуже хочу, щоб ви це зробили для мене».

7. Ви знаєте, що хтось засмучений. Зазвичай у таких ситуаціях ви:

- а) говорите: «Ви маєте засмучений вигляд. Чи можу я вам допомогти?»;
- б) знаходячись поряд з цією людиною, не заводите розмови про її стан;
- в) говорите: «У вас якісь неприємності?»;
- г) нічого не говорите і залишаєте цю людину наодинці з собою;
- д) сміючись, говорите: «Ви просто як дитина!».

8. Ви відчуваєте себе пригніченим, а хтось каже: «Ви маєте засмучений вигляд». Зазвичай у таких ситуаціях ви:

- а) хитаєте головою і нічого не кажете;
- б) говорите: «Це не ваша справа»;
- в) говорите: «Так, я трохи засмучений. Дякую за турботу»;
- г) говорите: «Дрібниці»;
- д) говорите: «Я засмучений, залиште мене наодинці».

9. Хтось засуджує вас за помилку, зроблену іншими. У таких випадках ви зазвичай говорите:

- а) «Ви з глузду з їхали»;
- б) «Це не моя провина. Цю помилку зробив хтось інший»;
- в) «Я не думаю, що це моя провина»;
- г) «Залиште мене в спокої, ви не знаєте, що кажете»;
- д) приймаєте чужу провину і нічого не говорите.

10. Хто-небудь просить зробити щось, але ви не розумієте, навіщо це потрібно. Зазвичай у таких випадках:

- а) говорите: «Це не має ніякого сенсу, я не хочу це робити»;
- б) виконуєте це прохання і нічого не говорите;
- в) говорите: «Це дурість; я не збираюсь це робити»;
- г) перш, ніж виконати прохання кажете: «Поясніть, будь ласка, навіщо це потрібно зробити»;
- д) говорите: «Якщо ви цього хочете...», після чого виконуєте прохання.

11. Хтось говорить вам, що, на його думку, те, що ви зробили, чудово. У таких випадках ви зазвичай говорите:

- а) «Так, я зазвичай роблю це краще, ніж більшість інших людей»;
- б) «Ні, це не було настільки здорово»;
- в) «Правильно, я дійсно це роблю краще за всіх»;
- г) «Спасибі»;
- д) ігноруєте почуте і нічого не відповідаєте.

12. Дехто був дуже уважний до вас. Зазвичай у таких випадках:

- а) говорите: «Ви дуже уважні до мене»;
- б) дієте так, ніби ця людина не була така уважна до вас, а ви кажете: «Дякую»;

в) говорите: «Ви поводитися щодо мене цілком нормально, однак я заслуговую більшого»;

г) ігноруєте цей факт і нічого не говорите;

д) говорите: «Ви були до мене недостатньо уважні».

13. Ви розмовляєте з приятелем дуже голосно, та хтось просить: «Вибачте, але ви поводитися дуже шумно. У таких випадках ви зазвичай:

а) негайно зупиняєте бесіду;

б) говорите: «Якщо вам не подобається, забирайтеся звідси»;

в) говорите: «Вибачте, я буду говорити тихіше», після чого розмовляєте приглушеним голосом;

г) говорите: «Вибачте» і припиняєте бесіду з приятелем;

д) говорите: «Усе в порядку» і продовжуєте голосно розмовляти.

14. Ви стоїте в черзі, і хтось стає поперед вас. Зазвичай ви в таких випадках:

а) неголосно коментуєте це, ні до кого не звертаючись, наприклад, «Деякі люди поводяться дуже нервово»;

б) говорите: «Станьте у хвіст черги»;

в) нічого не говорите;

г) говорите голосно: «Вийди з черги, ти, нахаба!»;

д) говорите: «Я зайняв чергу раніше за вас. Будь ласка, станьте в кінець черги».

15. Хтось робить що-небудь таке, що вам не подобається і викликає у вас сильне роздратування. Зазвичай у таких випадках:

а) вигукуєте: «Ви бовдур, я ненавиджу вас!»;

б) говорите: «Послухайте, не зліть мене! Мені не подобається те, що ви робите»;

в) дієте так, щоб перешкодити діям, які викликали роздратування, але нічого не говорите;

г) говорите: «Я розсерджений. Ви мені не подобаєтесь»;

д) ігноруєте цю подію і нічого не говорите цій особі.

16. У когось є щось таке, що хотілося б мати і вам. Зазвичай ви у таких випадках:

а) говорите цій людині, щоб вона віддала вам цю річ;

б) утримаєтеся від прохань;

в) відбираєте цю річ;

г) говорите цій людині, що ви хотіли б користуватися даним предметом, і потім просите у неї;

д) розмірковуєте про цей предмет, але не просите покористуватися ним.

17. Хтось запитує, чи може він віддати певний предмет для тимчасового користування, але оскільки це новий предмет, вам не хочеться його позичати. У таких випадках ви зазвичай говорите:

а) «Ні, я щойно дістав його і не хочу з ним розлучатися, можливо, колись потім»;

б) «Взагалі я не хотів би його віддавати, але ви можете скористатися ним»;

в) «Ні, купуйте свій!»;

г) позичите цей предмет усупереч своєму небажанняю;

д) «Ви з глузду з'їхали!».

18. Якись люди ведуть розмову про хобі, яке подобається і вам, і ви хотіли б приєднатися до розмови. У таких випадках ви зазвичай:

- а) не говорите нічого;
- б) втручаєтесь у бесіду і відразу ж починаєте розповідати про свої успіхи в цьому занятті;
- в) підходите ближче до групи і при нагоді вступаєте в розмову;
- г) підходите ближче і чекаєте, коли співрозмовники звернуть на вас увагу;
- д) втручаєтесь у бесіду і зразу починаєте говорити про те, як сильно вам подобається це заняття.

19. Ви займаєтесь своїм хобі, а хтось запитує: «Що ви робите?». Зазвичай ви:

- а) говорите: «О, це дрібниця» або «Так, нічого особливого»;
- б) говорите: «Не заважайте, хіба ви не бачите, що я зайнятий?»;
- в) продовжуєте працювати мовчки;
- г) говорите: «Це зовсім вас не стосується»;
- д) припиняєте роботу і пояснюєте, що саме ви робите.

20. Ви бачите людину, що спіткнулась і падає. У таких випадках:

- а) розсміявшись, говорите: «Чому ви не дивитесь під ноги?»;
- б) говорите: «У вас все в порядку? Може я можу вам допомогти?»;
- в) запитуєте: «Що трапилось?»;
- г) говорите: «Це все вибоїни у тротуарі винні»;
- д) ніяк не реагуєте на цю подію.

21. Ви вдарилися об полицю і набили гулю. Хтось запитує: «З вами все гаразд?»

Зазвичай ви говорите:

- а) «У мене все добре. Залиште мене в спокої!»;
- б) нічого не говорите, ігноруючи людину;
- в) «Займися своєю справою»;
- г) «Так, я забився спасибі, за увагу»;
- д) «Дрібниці».

22. Ви припустилися помилки, але вину за неї покладено на когось іншого. Зазвичай у таких випадках ви:

- а) нічого не говорите;
- б) підтверджуєте: «Це їхня помилка!».
- в) «Цю помилку допустив я!»;
- г) «Я не думаю, що це зробила ця людина»;
- д) «Така їхня гірка доля!».

23. Ви відчуваєте себе ображеним словами, сказаними будь-ким на вашу адресу. У таких випадках ви зазвичай:

- а) йдете геть від цієї людини, нічого не кажучи;
- б) заявляєте цій людині, щоб вона не сміла більше цього робити;
- в) нічого не говорите цій людині, хоча відчуваєте себе скривдженим;
- г) у свою чергу ображаєте цю людину;
- д) заявляєте цій людині, що вам не подобається те, що вона сказала, що вона не повинна цього робити знову.

24. Вас часто перебивають, коли ви говорите. Зазвичай у таких випадках:

- а) говорите: «Вибачте, але я хотів би закінчити свою думку»;

- б) говорите: «Так не можна! Я можу продовжити?»;
- в) перебиваєте цю людину, продовжуючи свою розповідь;
- г) нічого не кажете, дозволяючи тому, хто перебив вас, продовжувати;
- д) говорите: «Замовкніть! Ви мені заважаєте!».

25. Хтось попросив вас зробити щось, що заважає здійсненню ваших планів. У цьому випадку ви зазвичай говорите:

- а) «У мене були інші плани, але я допоможу вам».
- б) «У жодному разі! Пошукайте іншого».
- в) «Добре, я зроблю, що ви хочете»;
- г) «Залиште мене в спокої!»;
- д) «Зараз я зайнятий. Можливо, пізніше».

26. Ви бачите когось, з ким хотіли б зустрітися і познайомитися. У цій ситуації ви зазвичай:

- а) радісно вітаєте цю людину і йдете їй назустріч;
- б) підходите до цієї людини, навіть якщо є інші присутні, та починаєте з нею розмову;
- в) підходите до цієї людини і чекаєте, коли вона заговорить з вами;
- г) підходите до цієї людини і починаєте розповідати про свої успіхи;
- д) нічого не говорите цій людині.

27. Дехто, кого ви раніше не зустрічали, зупиняється і вітає вас вигуком: «Привіт!» У таких випадках ви зазвичай:

- а) кажете: «Що вам треба?»;
- б) не говорите нічого;
- в) говорите: «Залиште мене в спокої»;
- г) виголошуєте: «Привіт!», представляєтеся та просите цю людину представитися у свою чергу;
- д) киваєте головою, вимовляєте: «Привіт!» і проходите мимо.

Всі питання розділені авторами на 5 типів комунікативних ситуацій: ситуації, в яких потрібно реакція на позитивні висловлювання партнера (питання 1, 2, 11, 12); ситуації, в яких учень повинен реагувати на негативні висловлювання (питання 3, 4, 5, 15, 23, 24);

ситуації, в яких до учня звертаються з проханням (питання 6, 10, 14, 16, 17, 25); ситуації бесіди (питання 13, 18, 19, 26, 27);

ситуації, в яких потрібен прояв емпатії, розуміння почуттів і станів іншої людини (питання 7, 8, 9, 20, 21, 22).

Обробка і аналіз результатів.

Відзначте, який спосіб спілкування ви вибрали (залежний, компетентний, агресивний) в кожній запропонованій ситуації відповідно до ключа.

Проаналізуйте результати: які вміння у вас сформовані, який тип поведінки переважає?

Ключ

№ пор.	Залежний		Компетентний		Агресивний	
1	АГ		БВ		Д	
2	АВ		Д		БГ	

3	ВД		Б		АГ	
4	БД		Г		АВ	
5	Г		АБ		ВД	
6	АГ		ВД		Б	
7	БГ		АВ		Д	
8	АГ		В		БД	
9	Д		БВ		АГ	
10	БД		Г		АВ	
11	БД		Г		АВ	
12	БГ		А		ВД	
13	АГ		В		БД	
14	АВ		Д		БГ	
15	ВД		Б		АГ	
16	БД		Г		АВ	
17	Г		АБ		ДВ	
18	АГ		В		БД	
19	АВ		Д		БГ	
20	ГД		БВ		А	
21	Б		ГД		АВ	
22	А		ВГ		БД	
23	АВ		Д		БГ	
24	Г		АБ		ВД	
25	В		АД		БГ	
26	ВД		АБ		Г	
27	БД		АГ		В	

ДОДАТОК В**Діагностика стратегій розв'язання конфліктних ситуацій****Д. Джонсона і Ф. Джонсона**

Уважно прочитайте вислови й прислів'я. Користуючись наведеною нижче шкалою, визначте, наскільки кожне прислів'я відповідає вашим діям під час конфліктів:

1	2	3	4	5
ніколи не відповідає	відповідає, але дуже рідко	деколи відповідає	відповідає в більшості випадків	відповідає в усіх випадках

Від суперечки легше утриматися, аніж потім залагодити її.

Якщо ви не можете примусити людину думати так, як ви робите, то примусьте її робити так, як ви думаєте.

Теплі слова розтоплюють холодні серця.

Послуга за послугу.

Приходь, подумаємо разом.

Під час суперечки заслуговує похвали той, хто перший замовкне.

Чия сила, того й правда.

Солодкі слова роблять солодким рух уперед.

Краще синиця в жмені, аніж журавель у небі.
 Істина лежить у знаннях.
 Той, хто б'є і тікає, доживає до нової битви.
 Той перемагає блискуче, хто примушує своїх ворогів тікати врозтіч.
 Убий ворога свого надмірною добротою
 Чесний обмін думками не приведе до суперечки.
 Ніхто не може претендувати на істину в останній інстанції, але кожен може посприяти їй.
 Тримайся подалі від тих, хто незгодний з тобою.
 Тільки той, хто вірить у перемогу, перемагає на полі битви.
 Добре слово мало коштує, та дорого цінується.
 Зуб за зуб – це чесна гра.
 Тільки той, хто готовий відмовитися від власного права на істину і останній інстанції, збагатиться від істини, яку знають інші.
 Уникайте сварливих людей – вони роблять ваше життя нещасним.
 Людина, яка тікає сама, змушує тікати інших.
 М'які слова забезпечують гармонію.
 Хочеш мати хорошого друга – зроби йому щось приємне.
 Відкрито говори про свої конфлікти, і йди їм назустріч – тільки це приведе до їх найкращого розв'язання.
 Найкращий спосіб залагодження конфліктів – уникати їх зовсім.
 Обстоюю тверду, рішучу позицію (на тім стою і не можу інакше).
 Лагідність перемагає гнів.
 Краще щось, аніж нічого з того, що ти хочеш.
 Щирість, чесність і довіра гори звернуть.
 Немає нічого важливішого, ніж те, за що тобі треба боротися.
 У світі завжди були й будуть переможці й переможені.
 Вони до тебе з каменем, а ти до них з прихильністю.
 Якщо двоє йдуть на компроміс, то справедливе рішення гарантоване.
 Правди можна домогтися, воюючи та воюючи.
 Підрахунок кількості набраних балів.

ДОДАТОК К

Тест «Чи конфліктна ви людина?»

Прочитайте уважно кожне запитання та оберіть один із пропонованих варіантів відповіді.

У громадському транспорті почалася суперечка на підвищених тонах. Ваша реакція.

А Не беру участі;

Б стисло висловлююся на захист тієї сторони, яку підтримую;

В активно втручаюся, «перебираючи вогонь на себе».

2. Чи виступаєте ви на зборах з критикою керівництва?

А Ні;

Б тільки якщо маю підстави;

В критикую з будь-якого питання не тільки начальство, але й тих, хто

його захищає.

3. Чи часто ви сперечаєтесь з друзями?

А Тільки якщо вони не ображаються;

Б лише з принципових питань;

В суперечки – моя стихія.

4. Уявіть, що ви стоїте в черзі. Як ви реагуєте, якщо хтось намагається пройти без черги?

А Обурююся в душі, але мовчу: собі дорожче;

Б роблю зауваження;

В проходжу в початок черги і спостерігаю за порядком.

5. На обід вам принесли недосолену страву. Ваша реакція?

А Не здійматиму галас через дурниці;

Б посолою не коментуючи;

В не утримаюся від зауваження і, можливо, демонстративно відмовлюся від їжі.

6. Вам наступили на ногу на вулиці або в транспорті. Ваша реакція?

А Із обурення подивлюся на кривдника;

Б стримано зроблю зауваження;

В не буду стримуватися у виразах.

7. Хтось із близьких купив річ, яка вам не сподобалася. Ваша реакція?

А Промовчу;

Б обмежуся коротким тактовним коментарем;

В влаштую скандал.

8. Вам не пощастило в лотерею. Як ви до цього поставитесь?

А намагатимусь удавати байдужість, але в душі дам слово ніколи більше не брати у ній участь;

Б не приховуватиму розчарування, але поставлюсь до цього з гумором, пообіцявши узяти реванш;

В програш надовго може зіпсувати мені настрій.

Підрахуйте кількість набраних вами балів, виходячи з того, що варіант відповіді А відповідає 4 балам, Б – 2 балам, В – 0.

28 – 32 бали. Ви тактовні й миролюбиві, уникаєте суперечок і конфліктів, уникаєте критичних ситуацій на роботі і вдома. Вислів «Платон мені друг, але істина дорожча» ніколи не був вашим девізом. Можливо, тому вас іноді називають людиною, що вміє пристосовуватися; наберіться мужності і спробуйте при нагоді висловитися принципово, незважаючи на осіб.

15 – 28 балів. Ви уславились як людина конфліктна. Але насправді конфліктуєте лише в тому випадку, якщо немає іншого виходу та інші засоби вичерпані. Ви твердо відстоюєте свою думку, не думаючи про те, як це позначиться на вашому службовому становищі або дружніх відносинах. При цьому ви не виходите за рамки коректності, не принижуетесь до образ. Через це до вас ставляться з повагою.

0 – 14 балів. Суперечки і конфлікти – це повітря, без якого ви не

можете жити Полюбляєте критикувати інших, але тоді, коли вам це вигідно. Якщо ж чуєте зауваження

на свою адресу, можете за висловлену критику «з'їсти живцем». Ваша критика – заради критики, а не задля користі справи. Дуже важко доводиться тим, хто поряд з вами на роботі та вдома. Ваша нестриманість і грубість відштовхують людей. Чи не тому у вас немає друзів? Словом, спробуйте змінити ваш складний і доволі абсурдний характер.

ДОДАТОК Р

Діагностика Ваших дії під час конфлікту.

(Діагностика стратегій розв'язання конфліктних ситуацій Д. Джонсона і Ф. Джонсона).

Уважно прочитайте вислови й прислів'я. Користуючись наведеною нижче шкалою, визначте, наскільки кожне прислів'я відповідає вашим діям під час конфліктів:

1	2	3	4	5
ніколи не відповідає	відповідає, але дуже рідко	деколи відповідає	відповідає в більшості випадків	відповідає в усіх випадках

1. Від суперечки легше утриматися, аніж потім залагодити її.
2. Якщо ви не можете примусити людину думати так, як ви робите, то примусьте її робити так, як ви думаєте.
3. Теплі слова розтоплюють холодні серця.
4. Послуга за послугу.
5. Приходь, подумаємо разом.
6. Під час суперечки заслуговує похвали той, хто перший замовкне.
7. Чия сила, того й правда.
8. Солодкі слова роблять солодким рух уперед.
9. Краще синиця в жмені, аніж журавель у небі.
10. Істина лежить у знаннях.
11. Той, хто б'є і тікає, доживає до нової битви.
12. Той перемагає блискуче, хто примушує своїх ворогів тікати врозтіч.
13. Убий ворога свого надмірною добротою
14. Чесний обмін думками не приведе до суперечки.
15. Ніхто не може претендувати на істину в останній інстанції, але кожен може посприяти їй.
16. Тримайся подалі від тих, хто незгодний з тобою.
17. Тільки той, хто вірить у перемогу, перемагає на полі битви.
18. Добре слово мало коштує, та дорого цінується.
19. Зуб за зуб – це чесна гра.
20. Тільки той, хто готовий відмовитися від власного права на істину і останній інстанції, збагатиться від істин, які знають інші.

21. Уникайте сварливих людей – вони роблять ваше життя нещасним.
22. Людина, яка тікає сама, змушує тікати інших.
23. М'які слова забезпечують гармонію
24. Хочеш мати хорошого друга – зроби йому щось приємне.
25. Відкрито говори про свої конфлікти, і йди їм назустріч – тільки це приведе до їх найкращого розв'язання.
26. Найкращий спосіб залагодження конфліктів – уникати їх зовсім.
27. Обстоюю тверду, рішучу позицію (на тім стою і не можу інакше).
28. Лагідність перемагає гнів.
29. Краще щось, аніж нічого з того, що ти хочеш.
30. Щирість, чесність і довіра гори звернуть.
31. Немає нічого важливішого, а ніж те, за що тобі треба боротися.
32. У світі завжди були й будуть переможці й переможені.
33. Вони до тебе з каменем, а ти до них з прихильністю.
34. Якщо двоє йдуть на компроміс, то справедливе рішення гарантоване.
35. Правди можна домогтися, воюючи та воюючи.

Підрахуйте кількість набраних балів.

Втеча		Примус		Згладжування		Компроміс		Конфронтація	
№ пит.	к-сть балів	№ пит.	к-сть балів	№ пит.	к-сть балів	№ пит.	к-сть балів	№ пит.	к-сть балів
1		2		3		4		5	
6		7				9		10	
11		12		13		14		15	
16		17		18		19		20	
21		22		23		24		25	
26		27		28		29		30	
31		32		33		34		35	
сума		сума		сума		сума		сума	

Що більшою є загальна сума балів за певною стратегією розв'язання конфліктів, то частіше ви схильні застосовувати саме цю стратегію. Що менша сума, то рідше ви користуєтеся нею.

Додаток С

Ранжування мотивів, що спонукають до участі у волонтерських акціях

Мотиви	%	Ранг
Знайомство з новими людьми		VIII
Боротьба із самотністю		VII
Схвалення близького оточення		VI
Відчуття потрібності суспільству		III
Заради розваги		VI
Причетність до вирішення важливих соціальних проблем		III
Вираження творчої натури		VI
Розширення власного світогляду		II
Можливість особистісного зростання		V
Встановлення нових зв'язків та поява нових контактів, які в подальшому допоможуть у працевлаштуванні		III
Можливість кар'єрного зростання		V
Організація змістовного дозвілля		V
Розвиток умінь і навичок, які не використовуються на оплачуваній роботі		IV
Вираження релігійних переконань		IX
Вираження співчуття та солідарності з людьми, які потребують допомоги		I

Додаток М

Діагностування ставлення учнів до участі в волонтерських акціях

Акція	Зміст акції
«З любов'ю в серці»	Посильна допомога самотнім людям у налагодженні побуту: прибирання квартири, доставка продуктів, медикаментів
«Здійсни мрію дитини»	Допомога учням з особливими потребами
«Пишаємося робочими руками»	Прибирання заповідників, навчального закладу, пам'ятних місць міста (села)
«Доброта»	Посильна допомога людям, які опинилися в складних життєвих обставинах
«Подолай самотність»	Концертна програма, вистави для дітей будинку-

	інтернату та престарілих людей; проведення годин спілкування
«Здоровий спосіб життя»	Розповсюдження листівок про шкоду наркотиків, бесіди лікарів: гінекологів, венерологів, наркологів
«Пам'ять»	Приведення в порядок занедбаних могил на кладовищі, прибирання могил невідомих воїнів
«Ветеран живе поряд»	Виготовлення листівок та поздоровлення зі святом ветеранів війни вдома, в лікарнях, Будинках ветеранів
«Допоможи конкретній людині»	Збір коштів на допомогу важкохворим, а також дітям з особливими потребами дітям, ветеранам, людям похилого віку
«Допоможи армії незалежної України»	Збір коштів на допомогу важкопораненим, важкохворим солдатам
«Я – українець»	Виготовлення і розповсюдження листівок, буклетів про героїв України, про видатних українських спортсменів, науковців, письменників; випуск стіннівок за цією тематикою